

291. sz. 310. l. hozzáadandó: *Fejér*, II. 309—310.
 308. sz. 326. l. » W. VI. 213—214 (teljesen).
 339. sz. 366. l. » Vjestnik hrv. Arkiva, I. 37.

Ezenkívül Klaičnak *Povijest Hrvata* (a horvátok története) című munkája I. kötetében több XII-ik századbeli oklevél fac-similéje jelent meg a szöveggel együtt. E munkát a kiadó sehol sem említi, a mi annál bosszantóbb, mivel nehány, csak a Vjestnikben található fac-similén kívül (de ezek sincsenek megemlítve) e phototypiák majdnem egyedül állók.

ŠUFFLAY MILÁN.

Szolnok-Doboka vármegye monographiája. I. kötet: A vármegye általános leírása, multja és megalakulásának ismertetése. Írták *Tagányi Károly*, *Réthy László* és *Pokoly József*. II—VI. kötet: A vármegye községeinek részletes története. Írta *Kádár József*. Kiadja Szolnok-Doboka vármegye közönsége. Deés, 1901—1903. Demeter és Kiss kny. Nagy 8-r. IX, 550, 2 l., 4, 561, 2 l., 582, 4 l., 564, 4 l., 588, 4 l., 575, 3 l. Térképekkel s a szöveg közé nyomott képekkel.

Szolnok-Doboka vármegye monographiájának megírásáról már 1880-ban volt szó; az akkori határozat azonban közbejött akadályok miatt csak 1888-ban valósult meg, midőn a megye törvényhatósági közgyűlése a munkát *Réthy László* tagtársunkra bízta, a kihez később *Tagányi Károly*, majd a megyei monographia-bizottság felkérésére *Pokoly József* ev. ref. theologiai tanár és *Kádár József* polgári iskolai igazgató csatlakoztak munkatársakul.

Az első kötet, melyet *Réthy*, *Tagányi* és *Pokoly* írtak, az általános részt tartalmazza; így a megye hegy- és vízrajzát, geologiai ismertetését, statisztikáját és ethnographiáját. A megye ethnographiája azonban több, mint a mit a cím után várhatnánk, mert az illető fejezet a megye, sőt egész Erdély ethnographiai történetét adja *Réthy*től, ki a megyét egyúttal ősrégészeti szempontból is ősmerteti.

Szolnok-Doboka megye területe mindig lakott föld volt. A praehistorikus korban ugyanaz a nép élt itt is, mely a Duna, Tisza, Maros, Garam stb. mentén, a minek oka az, hogy az ősember telepedésénél irányadók a hallal bővelkedő folyók valóának, melyek élete szükségleteit kielégítették. Ez magyarázza meg azt is, hogy Szolnok-Doboka vármegye déli része aránytalanul sűrűbben lakott terület volt, mint pl. az északi rész, melynek vízrendszere fejletlen. E korszak ethnikumáról később

lesz szó. A római-dák korszakról ethnographiai tekintetben is többet tudunk. Ekkor kezdenek szerepelni a szlávok, kik valószínűleg a Traján korabeli népség tömegét alkották, míg a tulajdonképeni dákok a vezérlő elem valának. A szláv hatás később egész Erdély területén érezhető. A *Szolnok* és *Szamos* nevek is szláv eredetűek. A népvándorlás folyamán több nép fordult meg Szolnok-Doboka megye területén; gót bizonyosan, a mit a tipikus széki lelet igazol. Nem lehetetlen, hogy hunok és avarok is tartózkodtak itt, de biztos adataink erre nézve nincsenek.

Monographiánk a Karácsonyi János felfogása alapján magyarázza Erdélynek a magyarság által való elfoglalását. E szerint még Szent István idejében is a *Szamos* és a *Sajó* vonalán volt az ország határa. Az első helynevekről csak a XII-ik század végéről van adatunk. A XIII-ik, főleg azonban a XIV-ik században a megye lakosságának szaporodása és birtokviszonyainak fejlődése oly nagy arányban halad, hogy a XIV-ik évszázad végén 182 új, oklevelesen igazolható helynév lép fel. A lakosság túlnyomóan magyar és szász, helyenként ruthén; az oláhság ekkor még alig tesz számot; mindössze csak négy helyet lehet egész bizonyossággal az oláhoknak tulajdonítani. A megye területén való első fellépésükkel kapcsolatosan Réthy kiterjeszkedik az oláhság keletkezésére és térfoglalására Erdélyben, a mit helyeselnünk kell, mert a megye lakossága jelenleg túlnyomóan oláh és még él benne a dák eredet hite.

Az oláhság a későbbi századokban sem lévén homogén, érthető, hogy a XIV—XVII. századok folyamán alakult s ma legnagyobb részt oláhtól lakott községek nevei kevés kivétellel szláv eredetre mutatnak, a minek oka az oláhság heterogén (bolgár, szerb, macedo-oláh, albán) elemeiben s abban keresendő, hogy papjai és kenézei szlávok voltak. Az oláhság terjeszkedését nem assimiláló képességének, hanem a török pusztításoknak s a nemzeti felkelésekkel járó fajvesztésünknek tulajdoníthatjuk.

Réthy írta meg a vármegye őskorának s a római korszaknak történetét is. Kimutatja a leletekből, hogy a neolith korszak végén a megye területén a nyugatról vagy északnyugatról benyomuló árjaság már telepeket alkot s földműveléssel és baromtenyésztéssel foglalkozik; a fémkor kezdetén beözönlik a turáni elem, a skythaság, mely az itt aránylag későn jelentkező vaskorban átváltozik thrákos-skythává, hogy dákok legyen belőle. Így kerül azután összeütközésbe a rómaiakkal, kik a Trajanus-féle háborúk által egész Dácia birtokába jutnak. Szolnok-Doboka vármegyében, mely *Dacia Porolissensis*

tunkra csakis az ő emlékiratai nyomán, melyeket a szerző maga nem is látott, hanem csak kivonatok után dolgozott, »as contained in a collection of papers on Formosa, compiled by Gideon Nye, Jr.« Tehát ebben a munkában sincs sok köszönet.

5.

Memoirs and travels of Mauritius Augustus count de Benyowsky, with an introduction, notes and bibliography. By captain S. Pasfield Oliver. London, 1904. Kis 8-r. XXXVI, 636 l.

Benyovszky arczképével és egy képpel.

Benyovszky emlékiratainak újabb, rövidített kiadása ez; a *Dryden House Memoirs* sorozatban jelent meg. Kiadója Oliver kapitány, tehát ugyanaz, ki az 1893-iki kiadást rendezte sajtó alá. Ez utóbbiban, melyet annak idején Jankó János ismertetett,¹⁾ a gróf viselt dolgainak részletes elbeszélése Makaonál szakad meg, míg ebben az újabb kiadásban madagaskári dolgai is fel vannak véve.

Bibliographiai szempontból érdekes, hogy a mostani újabb szöveg egy dublini kiadás után készült, mely eddig teljesen ismeretlen volt s a melyet Oliver kapitány fedezett föl. Egy példánya megvan nálam, de e kiadás nincs meg még a British Museum könyvtárában sem. 1790-ben jelent meg, két hosszukás nyolczadrét alakú kötetben. Képmellékletek nincsenek, s úgy látszik, eredetileg sem voltak benne; legalább nincsenek megemlítve a tartalom-jegyzékben. Az eredeti kiadónak előszava ily czímet visel: *The editor's preface to the first edition*, mely alatt mindenestre a londonit kell értenünk.²⁾

A mi az új kiadást illeti, sajnálatunkra a könyvkereskedő cég nagyon szűk határt szabott Oliver kapitány bevezetésének, s ezért nem volt alkalma részletesebb kritikába bocsátkozni és a madagaskári elbeszélést saját gazdag gyűjteményéből vett adatokkal megvilágosítani. A kapitány ifjabb korában hosszabb időt töltött a szigeten, megírta annak történetét, s több más könyvnek és cikkeknek is szerzője, melyek Madagaskár ügyeivel foglalkoznak. Ezért kitünően van hivatva arra, hogy Benyovszky emlékiratainak ezen részét bonczkés alá vegye.

Minthogy a bevezetés csak 11 kis nyolczadrét lapra terjed, a kiadónak nem volt alkalma sem Prosper Cultrunak, Jankó János-

¹⁾ *Századok*, 1894. 448 l. — Olv. u. o. (646. l.) Kropf Lajos erre vonatkozó megjegyzéseit.

²⁾ V. ö. Jankó János cikkét a Benyovszky-irodalom anyagáról. *Századok*, 1891. 718 és köv. ll.

nak, Thallóczy Lajosnak és e sorok írójának kutatásait teljesen felhasználnia, sem pedig újabb dolgokat közölnie a francia és angol levéltárakból, jóllehet ezek még sok érdekes adatot rejtegetnek.

Mint értesülök, Prosper Cultru az ő latin thesisének kibővítésén dolgozik, mely francia nyelven fog megjelenni. Reméljük, lesz alkalma a British Museumban is kutatnia, hol gróf Benyovszkynak több eredeti rendeletét őrzik. Ezek egyike ily bombasztikus cízzel kezdődik: »Nous Maurice August, Ampansacabé de Madagascar, Duc d'Aladar, Comte du Saint Romain Empire etc. etc.« Ezen irat 1785 nov. 7-én kelt »en notre campe d'Angontzi.« Egy másik irata pedig így van keltezve: »Fait en notre ville de Dieu.«

A londoni *Athenaeum*, 1904 évi okt. 29-iki számában ismertette ez újabb kiadást, azt állítja, hogy bajos megérteni, Benyovszky emlékirataiban mi érdekelheti a modern olvasót, s hogy Oliver kapitány minden fáradsága, a mit munkájára fordított, teljesen el van pazarolva. Dehogy van! Benyovszky történelmi alak, a ki fontos szerepet játszott az ő sajátágos modorában és nagy port vert föl a maga idejében. A mellett azonban megalomaniában szenvedett, igazat mondani sehogysem tudott, és ennek következtében annyira elhomályosította saját életrajzát, hogy az igazság földterítésén törekvő kutatóra az ő életpályájának minden részlete bizonyos vonzó erővel hat. Hiszen Benyovszkyról magáról még nagyon keveset tudunk; miért rekeszszük ki őt a történeti kutatás köréből?

KROFF LAJOS.

területébe esett, voltak az *alsó-ilosvai* (Urgum), *kosályi* (Sturum) és *szamosujvári* (Congri) állomások (castra stativa), melyeket Réthy az említett helyeken talált értékes feliratokkal együtt ismertet. A római kort követő népvándorlás koráról már fentebb szóltunk.

Ezek után következik a vármegye tulajdonképeni története, és pedig a IX-ik századtól a XIV-ik századig Tagányi Károlytól, ettől kezdve napjainkig (1886) Pokoly Józseftől.

A volt *Belső-Szolnok* vármegye területének kialakulása a sókereskedéssel függ össze, mely egyrészt a Szamoson és a Tiszán Szolnokig tartott, hová minden tavasszal a király sóját szállították, másrészt szárazföldi úton, Szilágysomlyón, Margitán át a Bihar-megyei Szalacsig, hol a sóhajósok (czellerek) a maguk sóját értékesítették. Ez a sókereskedés már a honfoglalást megelőző időben bizonyos területi összetartozást létesített, úgy hogy »Szent Istvánnak . . . midőn Szolnok vármegyét megalapította, a volt Külső-Szolnokhoz a későbbi Közép- és Belső-Szolnok megyék területét is hozzá kellett csatolnia.« (232. l.) E megyék egyházi joghatóság tekintetében ugyan részint a váci, részint az erdélyi püspökséghez tartoztak, hanem azért egy törvényhatóságot képeztek, egy ispánnal, egy udvarbíróval, egy várnagygyal és hadnagygyal. A váradi regestrum (1209—1235) ugyanezt igazolja. Ez a területi összefüggés a külső- és közép-szolnoki részek közt a tatárjárás alkalmával semmi-sült meg, ámbár a közigazgatási egység egyelőre megmaradt; csak midőn 1263 óta a szolnoki főispánság tisztét állandóan az erdélyi vajda viselte, intézményszerű jelleget kölcsönözvén ez által az állandó egyesítésnek, ekkor nyer az ősi megye fejlődése új irányt. A vajda t. i. az óriás megye igazgatásának megkönnyítése, hatalmának kellő érvényesítése végett Külső- és Közép-Szolnok, valamint a volt Belső-Szolnok területének igazgatását külön-külön ispánokra bízta, a minnek természetes fejleménye lett azután a három külön törvényhatóság s ezzel kapcsolatban a Külső- és Közép-Szolnok, majd Belső-Szolnok elnevezések.

A három Szolnok megye ősi egysége ily alakban a XV-ik század első negyedében (1406—1427) még fennállott; ez időtájt válhatott teljesen külön Külső-Szolnok megye. Szentgyörgyi és Bazini János gróf 1463-ban ugyan még *szolnoki* főispánnak czímezte magát, ez alatt azonban csak Közép- és Belső-Szolnok megyék főispánja értendő; utóda Dengelegi Pongrácz János pedig 1464-ben már csupán Közép-Szolnok megye főispánja. A XV-ik század közepe táján kialakul tehát itt is az önálló megyei főispánság s így az említett megyék közt fennállott százados kapcsolat végkép megszűnik.

Doboka vármegye újabb keletű. Valószínűleg csak a XI-ik században keletkezett az által, hogy itt királyi várat építettek a meszesi kapu útvonalának biztosítására s ehez a várhoz Szolnok és Kolozs megyék területéből megfelelő részt hasítottak ki, megvetvén ezzel az új dobokai királyi vármegyének alapját.

A monographia-bizottság által körvonalazott programnak megfelelően *Pokoly József* a megyének, mint institciónak történetét adja elő a XIV-ik századtól kezdve, midőn t. i. Erdélyben is megalakult a nemesi önkormányzatú vármegyei rendszer, mely a magyarországi vármegyékhez való sok hasonlóság mellett is több lényeges különbséget mutat fel. Ezen különbségek Erdélynek tartományi jellegéből, külön autonómiájából származnak, s így a központi hatalomtól való távolság egyes speciális jogoknak (pl. adómegszavazás) lett szülője, a megyei autonomia azonban tulajdonképen a közös gyűléseken fejlődött ki. A vármegyei szervezet a független fejedelemség korában állandósult; 1848-ig a megye nemesi, tehát autonom volt, s e két fogalom annyira összeforrott, hogy az egyiket nem lehetett érinteni a nélkül, hogy egyúttal a másik ne háborítassék. A rendiség megszüntetésével s az állampolgári jogegyenlőség törvénybe iktatásával a megye mint institció egészen új jellemű, bár egyelőre még meg nem határozható irányban fejlődik, s inkább közigazgatási, mint politikai vagy igazságszolgáltatási teendőkkal lévén felruházva, a régítől különböző hatósággá alakult.

A megyének mint intézménynek története és fejlődése, folytonos tekintettel Szolnok-Doboka megyére, Tagányi és Pokoly becses fejtegetéseivel, legalább Erdélyt illetőleg, jóformán tisztázva van. Azonban nem hallgathatjuk el, hogy munkájokban Szolnok-Doboka megye politikai története nagyon alárendelt szerepet játszik; a megye belső fejlődésének történetét alaposan megismertetik, de szerepét hazánk vagy Erdély történetében teljesen mellőzik; s ezt a hiányt a következő kötetek sem pótolják, de nem is pótolhatják, már csak az eldarabolttság miatt sem. Ez azonban nem az írók, legalább nem a Tagányi és Pokoly hibája, hanem a program fogyatékosága.

Az eddig megjelent többi öt kötet (a hetedik munkában van) a megyében létező községek történetét tartalmazza. Ennek a tulajdonképeni monographiának hibája az, hogy csak a mai községek történetét adja elő és azokét a községeket, melyek valaha a mai megye területén léteztek. Nézetünk szerint fel kellett volna ölelnie azokat is, melyek egykor a már kialakult Belső-Szolnok vagy Doboka határai közt feküdtek s ma különböző körülmények következtében más megyéhez tartoznak,

legalább addig az ideig, míg a régi megyétől el nem szakítottak. Vagy ha ez nem volt lehetséges, legalább általában kellett volna a megye területi változásairól képet adni: hogyan és mily körülmények közt fejlődött azzá a mi jelenleg, mily előzmények után nyerte a megye mai alakját stb.

A szerző, *Kádár József*, egyébiránt nagy szorgalommal gyűjtött össze minden adatot az egyes községekre vonatkozólag, s adatait, a mennyire lehetett, csoportosította is. Hogy hiányai vannak, az természetes. Nézzük csak pl. a Teleki Oklevéltárnak a szerzőtől fel nem használt köteteit, mennyi beces adatot találhatott volna azokban munkájához! ¹⁾

¹⁾ Pótlásainkat és megjegyzéseinket a következőkben adjuk:

II. köt. 102. l. *Bálványos-Váralja*. Nem ártott volna kikutatni, hogy a Garai Lászlótól 1456-ban kiállított oklevélben említett *Mária-Csaba* (Zichy Okmt. IX. 562. l.) tényleg B.-Váralja-e? Mert az idézett oklevélben több helyt ez olvasható: *Waralia alio nomine Maria Chaba*. Csodáljuk, hogy a monographus erre nem terjeszkedik ki; pedig, mint az utalásból látható, használta a kérdéses levelet.

II. köt. 253. l. *Borzás* (Magyar—). Nemcsak 1492-ben, hanem már 1409-től kezdve — így oklevelekkel igazolhatóan 1456-ban is — Bálványos vár tartozéka. (Zichy Okmt. IX. 562. 566. 568. ll.)

II. köt. 171. l. *Bethlen*. Carillo Alfonz működéséről Erdélyben, jó lett volna elolvasni Szilágyi Sándor értekezését (Akad. Ért. 1877) s nemcsak Bethlen Farkas után indulni.

II. köt. 280. l. *Pusztá-Bréte*, *Szász-Bréte*. A kettő megkülönböztetése szerintünk fölösleges; a kettő ugyanaz s Pusztá-Brétének csak azóta nevezhetik, mióta a lakosok más helyre, a mai Szász-Brétére költöztek. Azt sem magyarázza meg, hogy miért van Szász-Brétének egyszerre *Alsó- és Felső-Bréte* (Teleki Oklt. I. 236. l.), valamivel előbb pedig *Szász- és Szekér-Beréte* (u. o. II. 93. l.) neve. Nem ismeri Teleki Oklt. II. 243. l.

II. köt. 297. l. *Bujdos*. Nem ismeri Teleki Oklt. II. 314. 401. ll.

II. köt. 322. l. *Büdöspataka*. »Fekszik a nagybányai államút mellett a róla nevezett s a Nagy-Szamosba szakadó patak partján.« Talán megfordítva: a község veszi a pataktól nevét.

II. köt. 479. l. *Czege*. A Wass család czímerére vonatkozólag megemlíthette volna Teleki Oklt. I. 110. l. — *Hódostavi* (így csatáról ír 1282-ben (forrást nem említvén, nem tudjuk, honnan merít), mely csatában a Wass család egyik őse állítólag kiténtette magát. Azt ugyan tudjuk, hogy Kun László leverte a Hód-tavánál (Hódmezővásárhely közelében) a kunokat, de hogy ugyanebben az évben a czegei Hódostónál is harczolt volna velök, arról csak a Kádár forrása tud. Hogy ebben a csatában a Czegei Wass család semmiféle őse ki nem tüntette magát, azt hiszszük, bizonyosabb, mint az ellenkezője. (V. ö. *Karácsonyi János* cikkét a hód-tavi csatáról: *Századok*, 1901. 626. 634. ll.)

II. köt. 513. l. *Czoptelke*. Említik *Chentelke* (Zichy Okmt. IX. 562. l.) és *Chwthelky* (u. o. IX. 568. l.) néven is.

II. köt. 353. l. *Kétely*. Már 1409-ben és 1456-ban Bálványos vár tartozéka. (Zichy Okmt. IX. 562. 566. 568. ll.)

III. köt. 5. l. Szász Károly műve nem *Sylloge tractarum* (!), hanem

Mint említők, szerettük volna a megye területváltozásainak történetét is olvasni a monographiában, mert az ily területváltozásoknak nagy jelentősége van egy megye történetében.

Sylloge *tractatum*. Ugyanott ezt írja: »Deésvár, s így fordul elő 1406-ig.« — 1407-ben is így fordul elő. (Teleki Okt. I. 318. l.)

III. köt. 112. l. nem említi, hogy Deésnek 1506 körül plebánusa Imre presbyter volt. (Teleki Okt. II. 238. l.)

III. köt. 204. l. 1453-ban nemcsak Aduardus, hanem György is deési bíró. (Teleki Okt. II. 52. l.)

III. köt. 302. l. *Nagy-Devecser*. Előfordúl egyszerűen csak *Devecser* néven is 1357-ben. (Teleki Okt. I. 105. l. és II. 159. l.) Megjegyzendő, hogy az utóbbi helyen Pongrácz László mint *de Sancto Nicolao* említették, nem pedig mint a monographiában: *Zolnai*. — Továbbá 1381-ből említették Devecseri András, az alvajda embere. (Teleki Okt. I. 200—201. ll.) 1414-ből Devecseri Gergely, szintén az alvajda embere (u. o. I. 395. l.), talán ugyanaz, a ki Nagy-Devecsernél (III. köt. 301. l.) 1421-ben szerepel. 1434—1435 körül Devecseri Antal fia István említették, mint »procurator egregii Desev de Losonch.« (Teleki Okt. I. 535. l.)

III. köt. 399. l. *Felső-Egres*. A Teleki levéltárra hivatkozva ezt írja: »először említették 1364-ben *Egrus* néven, mint *puszta*.« Pedig a kérdéses okiratban (Teleki Okt. I. 137—138. l.) ez áll: »in dominium quarundam *possessionum* Berethe, Zekerberethe et *Egrus* vocatarum in comitatu de Zonuk interiori existentium« . . . stb.

III. köt. 480. l. *Füzes*. Már 1357-ben is előfordúl oklevelekben. (Teleki Okt. I. 105. l.)

III. köt. 545. l. *Gőcz*. Előfordúl *Guch* néven is. (Teleki Okt. I. 310. l.)

IV. köt. 70. l. *Iklód*. 1389—1390-ben Beke fia Gergely Kolozsvármegyei ispán. (Teleki Okt. I. 216. 223—224. ll.) Ugyanennek a Bekének másik fia György, úgyszintén Domokos fia László (ez utóbbit a monographia is említi) királyi emberek 1402-ben. (Teleki Okt. I. 287. l.)

IV. köt. 186. l. *Kálna*. Adatok vannak róla Teleki Okt. II. 314. 398. ll.

IV. köt. 198—208. ll. *Kaplyon*. Birtokosai közt felemlíti a Hallerkői Haller családot és egyúttal egy kis családtörténetet is ad néhány tévedéssel. Így pl. Haller Péter 1569. decz. 3-án halt meg, nem 1570-ben. Haller Istvánnak nem három, hanem négy fia volt; Miklóst nem említi. Haller Gábor szerinte »becses naplót írt 1630—1644-ig *Erdélyi Diáriuma* cím alatt«, — pedig naplójának címe: *Isten kegyelmességéből járásim, hallásim, hul esnek, arról való számtartásom*. (Szabó K. Erdélyi tört. adatok, IV. 3. l.) Koren Jakabnak Haller Jánostól fordított munkája címe: *Pays, a békességés tüérésnek paysa, nem pedig békességés tüérésék paysa*. (U. o.)

IV. köt. 233. l. *Kecsed*. Előfordúl *Gechet* néven is. (Teleki Okt. I. 295. l.) Kecseti Gergely 1402-ben királyi ember (u. o. 287. l.), valószínűleg épen az, a kiról a monographiában 1376-ból említést találunk.

IV. köt. 383. l. *Kocs*. 1468-ban Mátyás király a pártütő Erdélyi István birtokait, köztük Kocsot, Erdélyi Lászlónak adományozza. (Teleki Okt. II. 93. l.)

IV. köt. 450. l. *Köblös* (Magyar—). Előfordúl *Kebles* név alatt is 1499-ben. (Teleki Okt. II. 233. l.)

V. köt. 102. l. *Magasmart*. 1468-ban Erdélyi Lászlóé. (V. ö. főntebb Kocsnál.) 1514-ben egyfelől Erdélyi Márton a maga és fiai nevében,

Csak a Teleki Oklevéltár két kötetének futólagos áttekintése mellett is mintegy harmincz oly község nevére akadunk, mely községek az oklevelekben mint Belső-Szolnok vagy Doboka

másfelől Erdélyi Tamás fiai: Gergely, Gáspár és Boldizsár, a néhai Erdélyi János-féle birtokokon, köztük Magasmarton is megosztznak. (Teleki Okt. II. 320. 328. 334. ll.) Az ez időből való jobbágyokra nézve olv. Teleki Okt. II. 171. l.

V. köt. 226. l. *Néma*. 1392-ből említettnek Pető fia Mihály és Pető fia István, Belső-Szolnok vármegye szolgabírái. (Teleki Okt. I. 238. 239. 340. l.) Az előbbi ugyanaz, ki a monographiában 1411-ben szerepel; az utóbbiról nincs szó.

V. köt. 256. l. *Nyíres*. (Al-Nyíres, Fel-Nyíres.) 1411-ből említetik Nyiresi János, az alvajda embere (Teleki Okt. I. 371. l.), 1482-ből Pál, a vajda embere. (U. o. II. 152. l.)

V. köt. 497. l. *Retteg*. 1398-ban előfordúl *Retek* néven. (Teleki Okt. I. 268. l.) Plebánusa 1427-ben Mihály volt. (U. o. 505. l.)

VI. köt. 47. l. *Sajóudvarhely*. 1468-ban Mátyás király Erdélyi Lászlónak adományozza. (V. ö. fűntebb Kocs és Magasmart.) 1500-ban Erdélyi János, Tamás és Márton, a község (valamint Beréte és Somkerék) határára levő halászó helyek felett megosztznak. (Teleki Okt. II. 243. l.) 1509-ben Erdélyi Gergely Udvarhelyen levő udvarházát szolgájának Madarasi Zsigmondnak és utódainak adományozza. (Teleki Okt. II. 308. l.) 1514-re l. Magasmartnál, hol a birtokok közt Udvarhely is előfordul.

VI. köt. 93. l. *Somkerék*. Előfordul *Zomkere* néven is 1417-ben. (Teleki Okt. I. 429. l.) 1468-ban Erdélyi László kapja. (V. ö. Sajóudvarhely, Kocs, Magasmart.) Nem ismeri Zsigmond király czímeradományozását Somkeréki Antalnak, a néhai Miklós fiának, 1415-ből. (Teleki Okt. I. 406. l. — V. ö. Turul X. évf. 105. l.) Birtokosai: László fia László 1391—1392 körül (Teleki Okt. I. 232—233. stb.), ki meg van különböztetve Gilét fiától Lászlótól, a kit a monographia is említ. Somkeréki (Erdélyi) Antal leányai: Barok és Katkó. (Teleki Okt. I. 434. l.) Antal fiának Miklósnek leányai: Katalin, Anna (u. o. 83. és 168. l.), Potentiana Sombori Lászlóné (u. o. 83. és 116. l.), Ilona Farnasi Veress Benedekné (u. o. 83. 168. 229. l. jegyzet, 245. l.), Adwiga (u. o. 83. l.), Orsolya Berendi Bak Boldizsárné. (U. o. 168. 191. l.) Erdélyi István leányai: Jutka (Judit) Bethleni Gergelyné (Teleki Okt. II. 133. 276. l.), Magdolna Vizaknai Ferenczné (u. o.), Anna, Potentiana és Klára. (U. o. 133. l.) Erdélyi Márton (1495—1519 körül fordul elő leggyakrabban okleveleinkben) leányai: Katalin Macskási Gáspárné (Teleki Okt. II. 276. 309. l.), Klára Temeseli Deés Jánosné (u. o.), Erzsébet és Zsófia. (U. o.) Egyéb fontos genealogiai adatokat található voltna még e családra vonatkozólag: Teleki Okt. II. 85. l.

VI. köt. 365. l. *Szentmargita*. Előfordul *Zenthmargytazonfalua* néven 1407-ben (Zichy Okmt. IX. 568. l.), azonban nem mint Csicsóvár, hanem mint Bálványos vár tartozéka.

VI. köt. 434. l. *Szeplak*. A monographiában olvasható adatokon kívül előfordul *Sanctus Georgius* néven is 1400-ban. (Teleki Okt. I. 272. l.) 1400 előtt Szentgyörgyi Dénes bírta. (U. o.) 1476-ban vármegyei gyűlést tartottak itt. (U. o. II. 127. l.)

VI. köt. 440. l. *Szeszárma*. Plebánusa 1427 körül Bertalan. (Bartholomaeus de Zezerman. Teleki Okt. I. 505. l.)

VI. köt. 457. l. *Szinye*. Előfordul *Zwinye* név alatt is. (Teleki Okt. II. 401. l.)

megyében fekvő községek fordulnak elő s jelenleg Szilágy, Kolozs és Besztercze-Naszód megyékhez tartoznak; pl. Bádóg, Bilak, Borsa, Csepán, Egregy, Farkasmező, Galponya, Gyeke, Harinna, Kajla, Kisesküllő, Ujfalutóhát, Nécz, Nyirséd, Omboz, Ördögkút, Örmező, Rákos, Romlott, Sófalva, Szeret stb. Mennyit lehetne még gondos kutatás után ezekhez feljegyeznünk!

Nem tudom, hogy a monographia I. köt. 65. l. közölt térképen található *Gyapol* község (Apanagyfalu és Fellak közt) melyik mai községnek felel meg? Pedig 1334-ben már megvolt. (I. köt. 68. l.)

Minthogy a monographia hetedik (és talán utolsó) kötete még munkában van, az érintett hiányok és tévedések talán még pótolhatók, illetőleg helyreigazíthatók lennének, s hiszszük is, hogy az érdemes szerző a monographia érdekében figyelmére fogja méltatni észrevételeinket.

LUKINICH IMRE.

Mémoires du comte Valentin Esterhazy. Avec une introduction et des notes par Ernest Daudet. Paris, 1905. Plon-Nourrit et comp. 8-r. 4, LII, 360. l. Három képmelléklettel.

Most negyven éve *Feuillet de Conches*, XVI. Lajosról, Mária Antóniáról és Erzsébetről szóló oklevéltára negyedik kötetében először közölte gróf *Esterházy Bálint* emlékiratainak töredékeit, s irodalmunkban ezek alapján írt tanulmányában először gróf *Szécsen Antal* rajzolta meg Rákóczi tábornoka, Esterházy Antal unokájának képét.¹⁾ Szécsen tollára volna méltó az a kötet, melyben a maga teljes szövegében *Daudet*, a francia emigráció történetírója, most először közli Esterházy emlékiratait. Gróf Apponyi Sándor figyelmeztette, hogy az eredeti kézirat Esterházy dédunokájánál, Bezerédj Pálnál van. Daudet az előszóban (XLVIII. l.) méltán mond köszönetet a grófnak és a kéziratot átengedő Bezerédjnek. Az emlékiratok alapján röviden, de minden eddiginél helyesebben rajzolja meg (VII—XLVII. ll.) Esterházy életét, mely 1740 október 22-től 1805 július 23-ig terjedt. Közben megigazít néhány oly tévedést, a melyet az eddigi töredékes közlések mellett Szécsen sem kerülhetett el; pl. hogy ő lett volna az az Esterházy, a kiről Mária Terézia 1774 április 3-án megbotránkozva írja, hogy házas ember létére a más felesége miatt párbajozott. Ezt Arneth után Szécsen is mondja, holott Ester-

¹⁾ *Századok*, 1879. A pozsonyi kirándulásról szóló füzet, 50—71. ll.)